

הסטוריה של מלחמות - על שום מה?

או שבוחנים את לקסי-העבר בעין חוקרת, על מנת להעלות מתוכם את אותם הכוחות-המניעים אשר אף כיום נשאר דומים או אף זהים, לאלה שבעבר, או שמנסים לגלות באנשים ובענינים אותם צדדים אשר בתמורות הזמנים נשתנו שינוי מהותי. ניתן אף לכוון-אהדי את שתי הצורות של ההתבוננות גם יחד. אולם תמיד יטה המתבונן, בהתאם לגרעין המרכזי שבנטייתו-הוא, להדגיש יותר את האחת או את האחרת מבין שתי מגמות אלו.

במקרה האחד נראית ההסטוריה-הצבאית כאותו מחזה המורכב מכך וכך מערכות שונות; ואילו ב- מקרה האחר תיראה היא כנהר הזורם בורם לא-נפסק, שבו גלים אחר גלים — הבאים מאותם מעיינות עצמם — זורמים לקראת מטרות דומות; שבו שולטים בלב האדם, ומטרידים אותו, אותם היצרים ואותם הצרכים — ושוב חוזרים-ונשנים בלי-הפסק הן המשגה, והן שכר-הכשלותן שבצדו.

אי-שהמדע מחפש בלימוד הצבאי-ההסטורי את חקר-התופעות, שיהיה נאמן-לאמת; ואילו החייל שואף ליטוש תועלת של לימוד זה, אולם גם "ישום תועלת", או "לימוד הלקח", מתוך ההסטוריה-הצב-אית — תנאי-קודם להם הגה ההתמכרות להבהרת העובדות של התרחשות-המאורעות; כי תמיד תבוא תחילה הבהרת קשרי-הגומלין העובדתיים בין תופעה לתופעה ובין מאורע למאורע, ורק לאחר זאת יכול לבוא "ניצול הלקח". המנסה להסיק דרכי "ישום-תועלת" ממאורעות ותהליכים אשר לא עובדו או הובהרו באורח הסטורי — סופו שיוליך לקראת מס-

עה שבאים לדון בערכה ותועלתה של ההס-טוריה-הצבאית, אומרים אנשי האסכולה האחת: — "בהסטוריה הצבאית טמונה האפשרות היחידה ל-העלות יסודות עליהם יושבת המושג על כך כיצד עשויה להתפתח מלחמה ממלחמות-העתיד; אותו מושג שממנו נובעות מסקנות לגבי הכנתה, תכנונה — ועד-למידה-ידועה אף לגבי ניהולה"; ועל כן אינם חדלים להדגיש את החשיבות הנודעת לחקר ההסטוריה-הצבאית, לגבי אנשי-צבא בתפקידים-מכונים.

לעומת זאת, אלה האוחזים בדעה מנוגדת-בתכלית, שוללים כליל את ערכם לאי-שהצבא של מחקרים ולימודים צבאיים-הסטוריים, ואת דעתם זו מבססים הם, בראש-וראשונה על התפתחות-הטכניקה, אשר במידה כזאת הכניסה מהפכה בלוחמה בכללה, שאין עוד להבחין כלל בקשר-מהותי כלשהו בין העבר וההווה — ואפילו לא בין מלחמות-העולם שמאחורינו — לבין מלחמות בעתיד; על כך, אומרים הם, אין בלימוד ההסטוריה-הצבאית כדי להעניק לנו מושג על כך כיצד עשויה להתפתח מלחמה עתידה, ואף לא כדי לרמוז לנו רמזים בענין הכנתה, תכנונה וניהולה. יכולים אמנם אנשי-המדע המעוניינים בכך, חוקרים ואנשים אחרים — ואף אנשי-צבא — לעסוק בהס-טוריה-הצבאית, כשם שהם עוסקים בשטחיה האחרים של ההסטוריה; — אף לא תהיה נודעת לכך חשיבות מיוחדת לגבי אנשי-הצבא שביניהם, בתור שכאלה.

אי-שהמדע ואי-שהצבא

בהסטוריה-הצבאית עוסקים בשתי דרכים שונות:

...הקשת של מצרים העתיקה, נושא-החנית ואיש-הקלע האשורי, איש המלחמה הפרסי, ההופליט היווני, הלגיונר הרומאי.

קנות-מטעות, בין שהמדובר הוא בבעיות אופרטי-
ביות-טקטיות ובין באלו שבתחום הטכניקה-הצבאית.
הסטוריה-צבאית — מדע הלומד-מנסיון חנו
יתכן מאוד כי אין לך שום תחום אחר של מדע-
ההסטוריה אשר בו „לימוד הלקח“ מתוך ההסטוריה
הגיע לידי חשיבות כה רבה כאשר בתחום ההס-
טוריה-הצבאית. במהלך המאה ה-19 הפכה היא על-
כן לאחד מנושאי-ההוראה החשובים ביותר בהכשרת
קציני המטה-הכללי, ועל ערכה זה שמרה היא עד
אל זמננו-אנו.

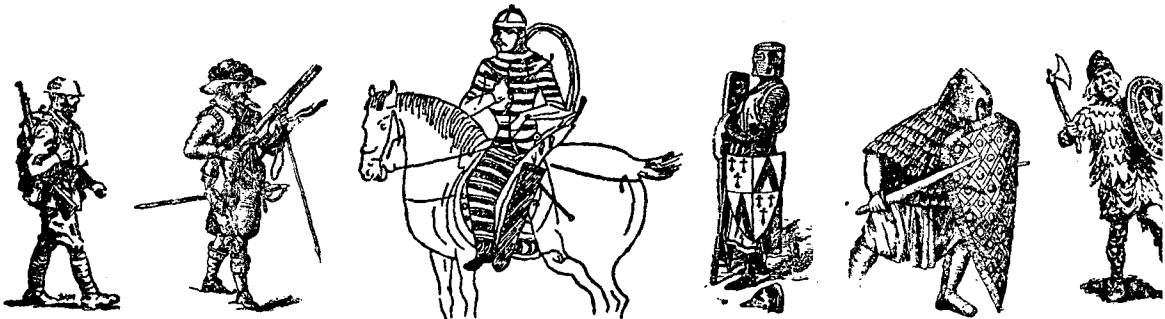
מענין מאוד לקבוע את העובדה כי בארגונים
הצבאיים המכריעים של הזמן הנוכחי — דהיינו,
בצבאות המעצמות-הגדולות של המערב ושל המזרח
— פותחת-והולכת הדעה השלילית לגבי ערכם של
מחקרים ולימודים צבאיים-הסטוריים; בעוד שב-
צבאות קטנים בולטים יותר גילויי נטיה זו. דוקא
בצבאות אלה מתחזקת לעתים יותר התפישה כי
לימוד ההסטוריה-הצבאית אין לו חשיבות רבה לגבי
חינוך איש-הצבא לקראת כושר וחריצות במלחמה,
ועל כן אפשר להזניחו. השפעה מכרעת נודעת כאן
ודאי לעובדה כי בארגונים-צבאיים קטנים-יותר אלה
מצומצמות יותר האפשרויות האישיות, הן ללימוד
כזה והן לשימוש קונקרטי בו, מכפי שהנן בצבאות
הגדולים; ועל התעסקות באופן בלתי-מושלם בענין
זה נוטים אזי בעלי-הדבר להעדיף ויתור על התעס-
קות בו בכלל.

אכן, הבא לבחון את הדברים לא בחינה שטחית
בלבד, מתברר לו עד-מהרה כי ההסטוריה-הצבאית
לא זו בלבד שהיא נוגעת בבעיות אנושיות שברמה
הגבוהה ביותר, אלא היא אף מעורה בשכבות העמו-
קות ביותר של ההויה האנושית; כי אין לך תחום
במחשבת האדם אשר זר לה; וכי קשורה היא קשר-
הדוק בכל דבר ודבר שבפועל-של-אדם ובגדולת-

הערך התועלתית הבלתי-אמצעי של
לימודים ומחקרים צבאיים-הסטוריים מת-
בטא באימון „הר“ וחריף של הרוח; ב-
טיפוח הדמיון — והיכולת להעלות בעיני-
רוחך מצבים ומושגים צבאיים; במש-
מעת-מחשבה וב„תרגומי-מחשבה“; בפו-
לוג נתיבי חשיבה המוליכים לקראת עו-
צוב החלטות צבאיות; ביכולת להפריד
בין העיקר למפל; ובעזרת כל אלה —
בסלילת דרך להחלטת מפקדים אינמואי-
טיבית.

אדם, באם כך נתבונן בה — כי אז נמצא, למשל, כי
האסטרטגיה והטקטיקה אינן אלא ישומה של תבונת-
אדם נכוחה כלפי אותו אוצרי-דיעות הטמון בגסיונה
של ההסטוריה-הצבאית. כי עקרונותיהן הכלליים של
הטקטיקה והאסטרטגיה מתמידים, ואינם משתנים;
רק צורותיהן משתנות מתקופה לתקופה, בהתאם ל-
טיב האמצעים הטכניים בהם משתמשים באותה תקו-
פה.

כיום נתון העולם בתהליך של תמורה טכנית
החורשת „חריש-עמוק“; ותמורה זו מכניסה מהפכה
במקצוע הצבאי ממש כבכל שאר שלוחותיה של הר-
תרבות האנושית, מבלי שניתן יהיה כיום לראות כבר
את סיומה של אותה התגעשות טכנית אדירה. בתוך
„מהפכה“ זו מוסיף להתקיים, כקוטב יציב בין גילויי
התמורה-הנמהרת, גורם אחד בלבד; האדם, על
כוחות הרוח והגוף שלו, אשר מזה אלפי שנים לא
נשתנה ביסודו ואשר בכל שלבי התפתחותו ההסטור-
רית נשאר, בקויו הכלליים, יצור-חי בעל אותו אופי
עצמו. הקשת ונושא-החרב של מצרים העתיקה,
נושא-החנית ואיש-הקלע האשורי, איש-המלחמה ה-

הלוחם הגרמני הקדום, החוגר-הרגלי מצבא קרל הגדול, אביר מנוסעי הצלב, קלגס מקלגסיו של צינגיס-חאן, ה„לאנדסקנאכט“
שבשחר הזמן החדש, ואיש הרגלים של ימינו

נאמנות לחכמית, מכפי שעשוי היה הדבר להתרחש אצל אנשים שמחשבתם לא אומנה לכך. על-כן חשוב ביותר הוא כי בשלב מסוים של „אימון המחשבה“ תושג, באמצעות מחקרים צבאיים-הסטוריים שיטתיים ורצופים, השפעה גם על „התת-הכרה“ של ה-מתחנך.

דעות והערות על ההסטוריה-הצבאית

העובדה עומדת-בעינה כי כל המצביאים ברוכזי ההצלחה ועוזריהם, וכן בריי-סמך צבאיים אחרים, תמיד הצביעו הצביע-וחזור — וב„דגש חזק“ — על ערכו של לימוד ההסטוריה-הצבאית, והציגוהו כדבר אשר אי-אפשר בלעדיו לאנשי-צבא וצועדים-בראש ומקוני-דרך.

קלאוזביץ, אשר חדר עמוקות — הרחק אל-מעבר לאופק תקופתו — אל תוך מהות חזיון המלחמה, אומר בענין זה: „ההסטוריה-הצבאית היא הפותחת בפנינו את הספר הגדול, למען נתבונן בו התבוננות-מתוך-הבנת“; הערכה, אשר אחד ממפרשיה החדשים ביותר של קלאוזביץ ביטא אותה אחרת במלים דל-הלן: „הלומד ההסטוריה-צבאית בימי שלום — עיניו נפקחות בשעת מלחמה“.

פרידריך השני, מלך פרוסיה, עסק בהתמכרות במשך כל חייו בלימוד ההסטוריה-הצבאית. והוא עצמו הודה כי קבלת החלטות-קובעות עלתה לו בנקל-יותר ככל שיכול היה לחזור עמוקות-יותר לחקר ההסטוריה-הצבאית, דבר אשר ממילא סייע לו להתרבות בהצלחותיו הצבאיות.

גפוליון, אשר ודאי שטרם נמצא מי שישווה לו ברמתו הצבאית, למד וחקר מכלי-הרפות בספרות הצבאית, נהג להעתיק קטעי-דברים ומחשבות, ו-הסיק מכל אלה מסקנות-לקח מעשיות. תמיד הצביע הוא על ערך ההסטוריה-הצבאית. אמרתו הנודעת ביותר בענין זה אומרת: „נהלו מלחמות-תנופה כאלכסנדר, חניבעל, גוסטאב-אדולף, הנסיך אויגן ופרידריקוס*.) קראו וחזרו-וקראו את תולדות 83 מסעי-המלחמה שלהם. עצבו-עצמכם לפי המופת ש-להם. רוחכם, אשר הושרתה ע"י אלה, תביאכם לידי התרחקות מאותם דרכים הסותרות את מורשתם של אישים גדולים אלה. זהו האמצעי היחיד להיות ל-מצביא גדול ולהשיג-בהשגתכם את סודות אומנות המלחמה“.

הארביי-דוכס קרל**), יריבו הגדול של גפוליון ראה את ההסטוריה-הצבאית כטובה שבמורות ל-אנשי-צבא שב-עמדות-אחריות; והוא מעיר בכתביו: „בקשת נתיבים-במדע וגסיון מדעי — הם ה-

פרסי, ההופליט היוני, הלגינר הרומאי, הלוחם ה-גרמני הקדום במערך „ראש חזיר הבר“ המהודק, החוגר-הרגלי מצבא קרל הגדול, אביר מנוסעי-הצלב, קלגס מקלגסיו של „ציגניס-חאן, ה-לאנדן-ק-קנאכט“ שבשחר הזמן-החדש, ואיש-הרגלים של ימינו — לכל אלה כמעט אותם מימדי-מוח בדיוק, אותם שרירי לב, אותה פקעת עצבים, על כל ה-תופעות הפסיכולוגיות והפסיכולוגיות הדומות הנו-עות ממכלול-נתונים זה. את האיש הזה, איש-המל-חמה על פני הדורות, יש להכיר באמצעות המחקר הצבאי-ההסטורי — אותו, ואת היחס שבינו לבין הנשק אשר עליו להפעילו, החל מן האבן שידו הרימה וגמור בכלי-זיון אטומיים. ניתן, איפוא, לחשוב כי אותה תפיסה, הסוברת כי לרגל ההתפתחות הטכנית ניתן לותר על החקר ההסטוריה-הצבאי — תתגלה בפני בחינה מחמירה-יותר כעומדת על-כרעית-תר-גולת בלבד.

הערך-התועלת של ההסטוריה הצבאית

הערך התועלת הבלתי-אמצעי של לימודים ו-מחקרים צבאיים-הסטוריים מתבטא באימון „חד“ ו-חריף של הרוח; בטיפוח הדמיון — והיכולת ל-העלות בעיני-רוחך מצבים ומושגים צבאיים; ב-משמעת-מחשבה וב„תרגילי-מחשבה“; בפילוס נתי-בי-חשיבה המוליכים לקראת עיצוב החלטות צב-איות; ביכולת להפריד בין העיקר לטפל; ובעזרת כל אלה — בסלילת דרך להחלטת-מפקדים אינטואי-טיבית.

רק לימוד ואימון יסודיים — יש בהם כדי לאפשר למוחו של אדם להבשיל לקראת יכולת קבלת החלטות קובעות; ורק הם המכניזם מראש, אף בתחום של התת-הכרתי, אותם כוחות אשר הקנו בשעתם יכולת כה חיונית לאלה מן המצביאים אשר החשיבו והוקירו את לימוד ההסטוריה הצבאית: הלא-היא היכולת לתפוס, כמעט כמתוך הראיה, את ההחלטות ההול-מות את המסיבות המסוימות של הרגע, המקום וה-כוחות. דמיונם של אלה ויכולתם להעלות בפני עיני-רוחם מצבים קיימים ואפשריים, תכונות אשר גורו וטופחו בהם באמצעותו החקר בהסטוריה-הצבאית — הם שאפשרו להללו לתפוס ולהשיג-במחשבתם את המצב הנתון מחר יותר, באופן קולע יותר, וביתר

* אויגן, נסיך לבית-סבויה, מטיבי המצביאים הצבסטרניים בראשית המאה הי"ח; גוסטב-אדולף, מלך שוודיה ומגדולי מצביאיה בראשית המאה הי"ז; פרידריך ס, הוא פרידריך השני מלך פרוסיה, נחשב לגדול המצביאים של אמצע המאה הי"ח. ** מצביא אבסטר — שנחשב על ידי גפוליון לאחד מ-יריביו המסוכנים.

מעצבים את המצביא. והמדובר לא רק בנסיגון-אחא בלבד — כי איזה חיי-אדם הנם עשירי-מעש די- הצורך בשביל שיהיה בהם כדי לספק נסיון זה ב- מלוא-המידה? ולמי היתה ההתנסות באומנות הקשה של המצביא בטרם הגיע למעמד-נישא זה? — אלא המדובר הוא אף בהעשרת ידיעתך-שלך על ידי נסיון הזולת, ובשימוש-ראוי בחקר שחקרו קודמך בעלי- לות-העבר, ע"י שתיוקק להשוואות אל מעשי-מלחמה מהוללים, ומאורעות עתירי-תוצאות, מאוצר ההס- טוריה-הצבאית.

לדל-הארט וקוננהאוז (*) מעלים בכתביהם שוב ושוב על גס את ערכה של ההסטוריה-הצבאית, אשר אותה רואים הם כדבר שאי-אפשר בלעדיו בהכנת מלחמות ובניהולן, וכאחד האמצעים המעו- לים-ביותר לעורר אותה השראה מרוממת, ואותה שאיפה-לגדולות מוצדקת, אשר בלעדיהן לא תוכל השלהבת המקוננת במצביא להבקיע לעצמה דרך אל מעשים הראויים להוכר בהסטוריה.

פ. האניג (**), אחד ההסטוריונים הצבאיים רבי- הערך, אשר בשאיפתו הקנאית-כמעט לגילוי טעויות וחסרונות השפיע השפעה מחדשת ופותרת-אופקים, כותב: „אותם אישים העשויים להקרא למילוי תפ- קידים של הנהגה-גבוהה באחת ממלחמות העתיד —

(*) איש צבא וסופר גרמני, שהיה ידוע ביחוד בכתביו התיאורטיים בשנות ה-20 וה-30 של המאה הנוכחית. (**) פ. האניג — מרצה, בשעת, באקדמיה-הצבאית וב- אקדמיה-הצבאית-הטכנית שבברלין, אשר כתב רבות לניחוח לקחה של המלחמה הפרנק-פרוסית 71-1870.

(***) שליפן — ראש-המטה-הכללי הגרמני (1891-1895) ומעצב „תכנית שליפן“ למלחמה נגד צרפת.

(****) בתכנון, כראש המטה הגרמני-הפרוסי, את „המלחמה לשתי חזיתות“ (כלפי רוסיה, ממזרח, וצרפת ואולי בריטניה, ממערב — בזמן ובעונה אחת), בה היתה גרמניה נדרשת ל- הכרע הכרעה-מהירה באחת מהן — בחר שליפן בנסיון להכרעה במערב. תכניתו המבצעית היתה מבוססת על חזירה דרך בלגיה ע"י כנף-הימין הגרמני, והתקדמות מהירה לאורך „קשת“ צפון-מערב-מערב, דרום מערב-דרום, „כשהחייל הגרמני הימני ביותר צריך לשפוף בשרחול ימינו את תחום התעלה האנגלית“ — באופן, שלאחר התקדמות ב„שלושת רבעי עיגול“ זו ילחץ הימין הגרמני את צבא-היריב אל „הקיר“ אותו מהוים הגייסות הגרמניים המוצבים במערך המבצעי שלאורך גבול גרמניה-צרפת. פירושו של דבר, שלע מח „קנה“ של חניבעל נתכון כגון שליפן להשיג את הכיתור השלם של היריב ע"י לפיתח מצד אחד בלבד, „מעשה דלת- סיבובית הסבה על צירה“ — המערך.

(****) „מערכת קלחת“ — והינו אותם קרב ת האפיניים לאוריה-האופרטיבי בשנותיה הראשונות של מלחמת-העולם הראשונה, לפיו היו מפורדים תחילה, ע"י מבקעים משוריינים, ריכוז כוחות ניכר של היריב מן מערכו הכללי, ואח"כ מש- לימים את הניתור בעורפו וניגשים להשמדתו ההורגית — בהקבלה חלקית מרחיקה לכת למערכת „קנה“ בעלת הלסיטה- הכפולה, דוגמאות לכך היו מערכות במערב פולין (קטנו) ובשעת נסיגתו של הצבא האדום (ויאזמה בריאנסק, קיזב פולטבה, אייוו — פאנקוב) ומאידך גיסא — מערכות סטלינר, צירקסי — המערך.

מחובתם היא להכין עצמם למילוי תעודתם רבת- האחריות ע"י עיסוק יסודי בהסטוריה-הצבאית. לולא עשו כן, כי אז היו נוהגים בחוסר-מצפון.

גנרל-פלדמרשל, הרוון שליפן (***) „בנאומו ב- חגיגת-מאה-השנים של אקדמית-המלחמה הפרוסית (ב-15.10.1910), אמר: „לפני כל אחד השואף להיות למצביא מונח ספר הנושא את הכתובת: „הסטוריה של מלחמות“. מודה אני בכך כי הקריאה בו לא תמיד מגרה הנה, המעיין בו חייב לעשות-דרכו בתוך המון מעשים-משניים חסרי-תבלין, אולם מאחרי כל אלה מגיעים בכ"ז אל גופי-העובדות — תלפוח, עובדות עתירות-חיות; ועל קרקע זה מגלים אזי את ה- תודעה: כיצד הכל בא-ונהיה, כיצד הכל מוכרח היה לבוא — וכיצד עוד יבוא שוב.“

והוא, שליפן, אשר הוריש לנו גם דוגמה קלטית לניצול-התועלת של מחקרים צבאיים-הסטוריים. ב- ספרו „קנה“ ניסה הוא, בקוים ששרטטם מעשה-אמן, לגבש — באמצעות מחקר צבאי-הסטורי — בדמות עיקר-מנחה יליד-נסיון, את אחת מבעיות-היסוד של אומנות-המלחמה — הלא היא בעית השמדתו השלמה של צבא-אויב; והוא ניסה להסיק מכך את המסקנות לגבי ניהול מלחמה בזמננו-אנו. תפישתו זו היא אשר שמשה בסיס ומסד „לתכנית שליפן ****“) הנודעת שכונתה על שמו במלחמה הראשונה, וכן „למער- כות הקלחת“ (****) של זמננו-אנו מלחמה השניה — הגם שבמחקריו הכניס הוא בתור נושא-לבחינה ולניחוח מערכה אשר התנהלה לפני יותר מ-2100 שנה (מערכת קנה, שנת 216 לפסה"ב).

סיכום

אשר נאמר כאן עד כה — דומה כי יש בו כדי להשמיט את הקרקע מתחת לכל עמדה המפחיתה בערכם של מחקרים צבאיים-הסטוריים. ככל לימוד ומחקר, כן מרבה גם לימוד ההסטוריה-הצבאית דעת. אמנם, בין דעת ליכולת ודאי שמפריד עדיין מרחק מסוים; אך, מכל מקום, קטן הוא מן המרחק שבין אי-דעת ליכולת.

כל מי שחייל הנו — בין שיהיה מצביא, קצין, מש"ק או טוראי פשוט, בין שהוא לחם במלחמה או בין שרק התכוון לקראת קרב אפשרי, בין שהוא אחד המצוים או אחד המצייתים — הריהו נמצא צועד באותה שרשרת-לוחמים שאין להקיפה בעין, המש- תרעת על פני אלפים בשנים, יכול הוא לשוח עם כל חיילי העבר, ההווה והעתיד כעם חברים לגורל. אשר שותף הוא למנת-חלקם ואשר ההסטוריה-הצב- אית מקשרת בינם לבינו.